PARÁDSASVÁR

településképi arculati kézikönyve | 2017

készült:
Parádsasvár Község Önkormányzata megbízásából
polgármester: Holló Henrik
jegyző: Szántai Ferencné

314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet alapján
a
Lechner Lajos Tudásközpont,
Nemzeti Médiahatóság,
Bükki Nemzeti Park,
valamint az
Egri Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának
adatszolgáltatása segítségével

készítette:
Hoór Kálmán - főépítész
Boros András - építész
Boros Marianna - környezetirányítási szakértő
Hoór Csilla - munkatárs
Harsányi Péter - munkatárs
Veres Tünde - munkatárs
Vincze Dániel - építész

felhasznált irodalom és adatbázisok:
Parádsasvár Település Rendezési Terve
Heves Megye Műemlékei
Heves Vármegye Községei - ifj. Reiszig Ede dr.
paradsasvar.hu
openstreetmap.hu
mapire.hu
fentrol.hu
Halász Csilla, Őrfi József, Viczián Zsófia: Ybl összes. Látóhatár Kiadó Budapest 2014
Rakoncay Zoltán: Természetvédelem. Szaktudás Kiadó Ház Budapest 2002
A Hevesi füves puszták tájvédelmi körzet. Bükki Nemzeti Park Igazgatóság Eger 2005
Bepillantás Dél-Heves Természeti Értékeibe Üröm Környezet-és Természetvédelmi Egyesület, Heves Eger 2013
wikipedia.hu
bnpi.hu
egriborut.hu
Mátraalja borvidék ismertető
kaptarko.hu
Bábakalács füzetek-10 Jeles kövek
„Zöld Horizont" Bükki nemzeti park.
Veres Zsolt: Homokkő Birodalom Észak Magyarországon. Természet Világa 146. évfolyam. 4. szám

2017

TARTALOM

Tartalom 4

Bevezetés 5

Parádsasvár bemutatása 6

Örökségünk 11

Település-karakterek 23

Jó példák történeti I. átalakuló karakterű településrészhez 28

Jó példák telepített I. karakterű településrészhez 31

Ajánlások, építészeti útmutató 35

Jó példák sajátos építményfajták, reklámhordozók, utcanévtáblák 52

BEVEZETÉS

A településkép arculati kézikönyv a település bemutatásával az épített és természeti értékek megismertetésével, útmutatóval segíti a település fejlesztésében érdekelteket.

Észak-Magyarország, ezen belül Heves megye bővelkedik régi korok történelmi emlékeiben. Ezer év hosszú idő, mégis rohanó világunkban hajlamosak vagyunk elfelejteni mit is jelent ez az örökség. Házaink, templomaink néma tanúi ezeknek a koroknak, még akkor is, ha egy-egy település fejlődésének folytonossága a viharos történelmünknek köszönhetően többször megszakadt. Talán éppen ezért fontos olykor vallatóra fognunk szülőföldünk néma követ. Nézzünk körül egy pillanatra! Vegyük észre rejtett értékeinket! Ne tévesszen meg minket az sem, ha az idő nyomot hagyott rajtuk. Saját történelmünket rejtik e falak, melyeket hozzáértéssel, szeretettel és hittel a mi feladatunk megőrizni, hozzáadva saját korunk értékeit.

Ez a kézikönyv ebben az értékmegőrzésben és értékteremtésben kíván segítséget nyújtani, röviden bemutatva a település épített és természeti adottságait. Az örökségünk fejezetben kiemeljük azokat az objektumokat, épületeket, műemlékeket, melyek a település önazonossága szempontjából kiemelkedő helyet foglalnak el. Az ajánlások fejezetben áttekintést nyújtunk a község különböző karakterű részeiről, valamint az útmutatóban fogalmazunk meg arról, hogy milyen építészeti eszközök révén tudjuk kedvezően befolyásolni egy-egy utca, településrész összképét. Az utolsó, jó példák fejezetben pedig olyan – a településen található – épületek, utcaképi elemek fotóit közöljük, melyeket vagy egészüket, vagy részletmegoldásait tekintve példaértékűnek tartunk. A kézikönyv csupán egy útmutató, nem helyettesítheti a döntéshozók, az építtetők odafigyelését, az építészek felkészültségét, az építésben résztvevők felelősségét.

PARÁDSASVÁR BEMUTATÁSA

Parádsasvár története szorosan összekapcsolódik a szomszédos Parádéval, amivel a legkorábbi említésüktől fogva egy uradalomba tartoztak. Parádsasvár, mint önnálló település kialakulása az üveggyártás itteni megalapításához köthető, ami napjainkig végigkíséri a történetét. Az üveggyárban gyártott kristály, ólomkristály és egyedi festett üvegek az egész világon keresettek voltak. A gyár 2005-ben bezárt, azóta az üveggyártás hagyományát több kisebb helyi manufaktúra viszi tovább.

Mohács előtti történetére nézve írott forrás nem áll rendelkezésre. 1549-ben a Perényi család használja. A XVI. század közepén az Országh Kristóf birtokában levő debrői uradalomhoz tartozik, de a birtokot Perényi Gábor kezeli. Debrő várának lerombolása és a birtokos halála után, 1567-től Ónod várának tartozéka lesz. 1575-ben Ungnad egri vár-kapitány veszi zálogba, majd 1603-ban Rákóczi Zsigmond vásárolja meg, az egész ónodi uradalommal együtt, ettől kezdve egy évszázadon keresztül a Rákócziak itt a földesurak. 1676 táján Rákóczi Erzsébet, férjezett Erdődy Györgyné bírja a falu egyik felét, a „fejedelmi árvák" - Rákóczi Ferenc és Júlia - a másik felét. Erdődyné 1708-ban magtalanul hal el, így a falu birtokjogát most már teljes egészében II. Rákóczi Ferenc és nővére, Júlia, férjezett Aspremont-Reckheim Ferdinándné veszi át. A Rákóczi-szabadságharc után a fejedelem birtokait a kincstár elkobozza és gr. Althan Mihálynak adja át. Aspremontné birtokjoga sértetlen marad. 1740-41-ben Grassalkovich Antal mindkét földesúr birtokrészét megvásárolja, így 1741-1841 között Parád, mint a debrő-parádi uradalom tartozéka a három Grassalkovich Antal tulajdona. 1776-1824 között azonban az Orczy család, 1825- 1839 között Kaán Sámuel és Ullmann Móric, 1840-1847 között gr. Károlyi György bérli. Miután Grassalkovich III. Antal 1841-ben magtalanul hal el, az uradalmat nővére, Teréz, férjezett Forgách Jánosné veszi át, de 1847-ben eladja az akkori bérlőnek, Károlyi Györgynek. A Károlyiak 1885-ben kastélyt építtettek a helységben.

II. Rákóczi Ferenc földesúr 1708 táján Parádhután, a Somhegy alatt üveghutát létesít, mely az 1770-os évekig kisebb megszakításokkal ezen a régi helyen működik. 1767-ben azonban az 56 lelket számláló Óhután kívül már Újhután is lakik 31 ember. 1776 körül az üveghutát Újhutára, a mai Parádsasvárra telepítik át, de a munkásság egy része továbbra is Óhután lakik. 1827-1829 közt a parádsasvári kénesforrás tájékán nagyarányú építkezések indultak meg, vendégszobákkal felszerelt szállókat építettek.

Parádsasvár 1947-ben alakult önálló községgé.

Terület
forrás: data2 openstreetmap.hu

Népesség
forrás: nepesseg.com

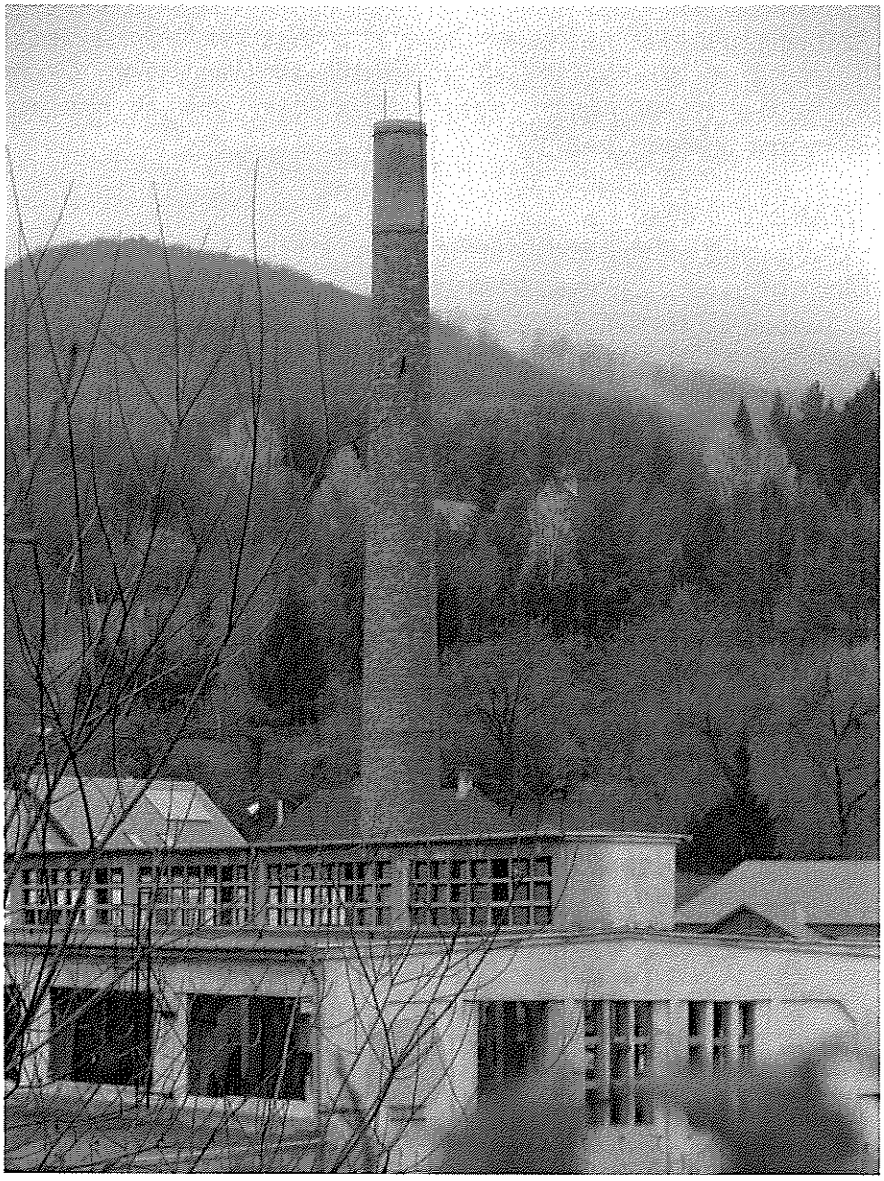

Történelmi pillanatkép Parádsasvár múltjából

Tudtad e azt, hogy II. Rákóczi Ferenc 1708-ban a Som-hegy alatt alapította meg a parádi üveggyártás ősét, melyet 1767-ben áthelyeztek Újhutára, majd Parádsasvárra, ahol már egy kezdetleges köszörű műhelyt is kialakítottak, melyet kézi, majd vízi erővel hajtottak. 1785- ben már évi 150 mázsa üvegárút készítettek 300 mázsa hamuzsírból. Az üveggyártás ezután 2005-ig szinte folyamatosan jelen volt a településen, amikor is sajnálatos módon az üveggyárat felszámolták. Ma egy kis, látogatható üveghuta üzemel a faluban (Art Glass Kft), ahol újra gyártják a parádi üveget, de mi is a Parádi üveg?

Riport Ormosi Attilával, aki olvasztó volt az üveggyárban
(A riportot Ormosi Anna Réka, a Parádi Fáy András Általános Iskola tanulója készítette 2015-ben)

Az üveggyártás titkaiba szeretném Önöket beavatni, ehhez hívtam segítségül az apukámat, aki olvasztó volt a Parádsasvári üveggyárban. Minden kérdésemre választ kaptam, olyan kulisszatitkokra, amelyek nincsenek lejegyezve.

- Miből is áll az üveg?
Először is a Parádsasvári üveggyárban kétféle üveget gyártottunk. Ólomkristályt és az úgynevezett káli üveget. Alapvetően hasonló alapanyagok az összetevői, az ólomkristályhoz van keverve értelemszerűen ólom is. Az alapanyag a kvarchomok, ehhez kevernek különféle adalékokat. Olvasztás során ezek változhatnak is a kapott üveg színe szerint. Az üveg alapanyag keverést az úgynevezett keverő házban végzik, mozgatható csillékben, amelyet keverés után az olvasztó juttat el a kemencéig. A keverő munkások nagy tapasztalatú emberek, akik egymástól, tapasztalatok útján tanulták meg a mesterségüket. Az üveg olvasztása során újrahasznosítják a törött, hibás üvegeket is, összedarált formában. Az olvasztó kemencében az apróra tört üvegtörmelékek és a már összekevert üveg alapanyag együtt kerül be.

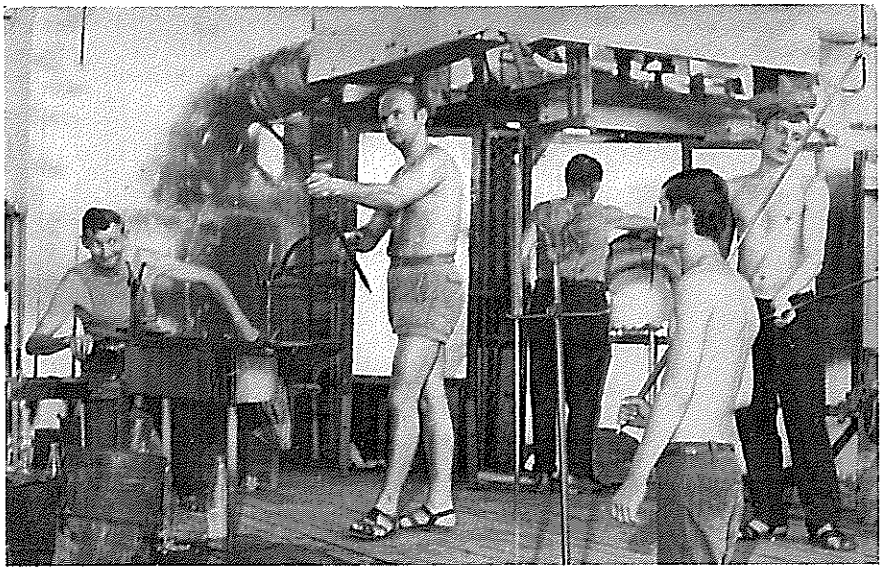

- Hogy néz ki egy olvasztó kemence és hogy kerül bele az üveg alapanyaga?
Üveggyárunkban kettőféle kemence üzemelt, az egyik a nagy olvasztó kemence, amelyből kettő működött a kétféle üveghez. Voltak úgynevezett fazekas kemencék, de erről majd később.

- A színes üveg nagyon érdekelne!
Csak szép sorjában, először az üveggyártással ismerkedjünk meg. Tehát az üveg alapanyaga körülbelül 1400-1500 fokon olvad meg. Ezt a hőfokot kell előállítani a kemencében és ezt tartósan tartani is kell. Az olvasztó kemence több részből áll. Induljunk az elejétől. A kemence első részénél veszik ki az üvegfújók az olvadt üveget. Ebben a részben nagy hőálló lapátok keverik az üveget, hogy szép egyenletes legyen. Az olvadt üveg kádjában nem szabad nagy hőmérséklet különbségnek lenni, mert az rögtön meglátszódik az üvegen. Ebbe a kádba a hátsó traktusból csak teljesen felolvadt üveg kerülhet. Ha a kvarchomok keverék nem olvad fel rendesen, az üveg „poros" lesz, ezt a kihűlt üvegben lehet észrevenni. Ilyenkor az olvasztó nem megfelelő munkája tönkreteszi az egész üvegfújó műszak munkáját. Az előbb említett hátsó traktusba kerül az üveg és kvarchomok keverék a kemencébe egy adagoló berendezés segítségével. Az adagolás fokozatosan történik. Olvasztáskor az olvasztó rengeteg mintát vesz a kemencéből, amit regisztrálni is kell. Ha nem látja megfelelőnek az üveget, korrigálni kell a kemence hőmérsékletét, vagy az olvasztott anyag összetételén. Az üvegfújó mesterektől is sok információt kap az üveg állapotáról. Figyelni kell az időjárás változásokra is. Meg kell előzni az olvadt üveg hirtelen kihűlését. Amint az üvegfújó kiveszi az üveget a kemencéből, az olvasztónak elvileg nincs már dolga az üveggel, innentől az üvegfújó mesterek veszik át a munkát, és elkészítenek az üvegből poharakat, vázákat, díszeket és még ezernyi mestermunkát. Ha az üvegfújók több lépcsőben elkészítenek egy munkadarabot, az egy hűtőszalagra kerül, ami fokozatosan engedi csak meghűlni az üveget. Ez feszültégmentesíti a munkadarabot.

- Akkor jöhet a színes üveg?
A színes üveget kisebb, úgynevezett fazekas kemencébe készítettük. Először a kemencét ki kellett tisztítani, ami úgy történt, hogy üvegcserepet olvasztottunk meg benne, majd kiszedtük a forró üveget, majd újra cserép olvasztás és újra kimerés. Három mosás után mintát vettünk belőle, hogy az előzőz színes üvegből maradt-e benne olvadék. Ha nem, jöhetett a mérnökök által kevert színes üveg alapanyag olvasztása. Nézzünk néhány példát: vas-oxid hozzáadásával zöld vagy sárga üveget kapunk, réz-oxiddal kékeszöldet, króm-oxiddal smaragdzöldet. Ha felolvadt az alapanyag mintát kell venni belőle, hogy a kívánt színű lett-e az üveg. Ha nem, újra kemencemosás. Általában azonban a sok éves tapasztalata a keverőnek a kívánt üveget eredményezte. Ha kész az olvadt üveg, átveszik a terepet az üvegfújó brigádok, és már készülhetnek is a színes üvegcsodák.

- Mikor lesz a munkadarabból késztermék?

A feszültég mentesítés után minőség-ellenőrzés következik, hogy melyik munkadarabból lehet készterméket csiszolni, melyik megy újra olvasztani. Válogatás után a csiszolók mintákat csiszolnak bele, majd tisztítják az üvegeket, amik ezek után mehetnek a boltok polcaira.

ÖRÖKSÉGÜNK

Ebben a fejezetben bemutatjuk a település épített és természeti értékeit

Települések épített értékei (általános áttekintés)
Az épített örökség megóvása és fenntartása az emberiséggel egyidős.
A jelentősebb építmények vagy épített környezetek védelmét napjainkban is előírások, jogszabályok határozzák meg, ezáltal is elősegítve a jövendő nemzedékek részére történő épített kulturális értékek megismerését, megőrzését.

Az épített örökségvédelem fokozatai:

Nemzetközi védelem – világörökség szintjén meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.

Országos védelem – műemlékvédelem, amely az országos szinten meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.

Helyi védelem - helyi, önkormányzati szinten meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.
„A helyi védelem célja egy adott településnek és környezetének, az ott megtalálható értékes építészeti, táji, valamint az épített környezettel összefüggő természeti jellegzetességeknek minél hitelesebb és teljesebb megőrzése."

Településképileg meghatározó - helyi, önkormányzati szinten, településkép szempontjából meghatározó építmény vagy környezet nyilvántartása az arculati kézikönyvben, melyek később helyi védelem alá is kerülhetnek.
A fennmaradt és védelemre méltó épületek, épített környezetek, mind történeti, mind pedig művészettörténeti szempontból jelentős értéket képviselnek, ugyanakkor az adott közösség önmeghatározásának is fontos pillérei. Fenntartásuk és méltó hasznosításuk tehát gazdasági, kulturális, végső soron településpolitikai érdek.

Nemzeti emlékhely
A nemzeti emlékhelyek történelmünk legfontosabb helyszínei, az emlékezet egyszerre szimbolikus és valóságos terei. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt.

Történelmi emlékhely
A történelmi emlékhelyek az emlékezet olyan fontos helyszínei, amelyek nemzeti, felekezeti, regionális vagy kisebbségi szempontból kiemelkedőnek minősülnek. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt.

Parádsasvár épített értékei

Károlyi-kastély – műemlék

A volt fürdőteleptől délkeletre eső földnyelven, egykori fürdőépület átépítésével kialakított szabadon álló eklektikus kastélyt gr. Károlyi Györgyné született gr. Zichy Karoline építtette. L alakú, romantikus földszintes részét 1872-ben tervezte Ybl Miklós, egyemeletes rizalitját és kétemeletes szárnyát ugyanő 1885-ben, német reneszánsz stílusban. Jelenleg kastélyszállóként üzemel.

A három, egymáshoz lazán kapcsolódó épületből álló együttes a francia reneszánsz építészetet idézi. A téglány alaprajzú, kétszintes, beépített padlásterű főépület tömegéből négyzetes alaprajzú, legfelső emeletén loggiás torony és egy kisebb, kör alaprajzú lépcsőtorony emelkedik ki. A homlokzatot változatos kiülésű, kapcsolt ikerablakokkal megnyitott, a tetőszerkezetben harántirányú nyeregtetővel kiemelt rizalitok tagolják, melyek közt nyitott, kőmellvédes terasz húzódik. A főbejárat dór fejezetes pilaszterekkel tagolt, magas attikával hangsúlyozott kapurizalitban kapott helyet. A kapuszárnyak fölötti lunettában a Károlyi és Zichy család címere van. A kerek lépcsőtoronyból a park felé kváderezett keretezésű, félköríves kapu nyílik, zárókövén a Károlyi címerrel. A főépület a szemben álló gazdasági épülettel és a két épületet összekötő, pergolás épületrészekkel és középen kétszintes pavilonnal hangsúlyozott szárnnyal egy udvart fog közre. A három épületrész udvari homlokzatát a klasszicista fürdőházból megőrzött dór oszlopos, fedett folyosó kíséri. A főépület udvarra néző homlokzatán a hármas ikerablak alatt terrakotta, koronás grófi címer és 1882-es évszám látható.

A nyugati, eredetileg gazdasági épületszárny földszintes, mely a patakvölgy felé eső szakaszon azonban kétszintes; a középső összekötő szárny közepén téglalap alaprajzú egyemeletes pavilon áll, jobbról-balról egy-egy négyzet alaprajzú helyiség csatlakozik földszintjéhez. Földszintje az udvari homlokzaton nyitott kosáríves árkádos; ez beleilleszkedik abba a közlekedőrendszerbe, amit az épületrészeket összekötő és az udvari homlokzatuk előtt végighúzódó dór oszlopos, fedett folyosó alkot.
A gazdasági épület kontytetős, a főépület nyeregtetős, a rizalitok fölött önálló, harántirányú nyeregtetőkkel, a rizalitok közötti rész középtengelyét és az udvari homlokzaton a rizalitok megfelelőit, a szélső tengelyeket konty-szerű tetőképződmények hangsúlyozzák. A középső szárny épülete pavilon, bővítményei kontytetősek. A padlásablakok önálló bádogosmunkák, a héjazatok cserépből vannak.
Mindhárom épület közös jellemzője a terméskő lábazat, a falfelületeken a piros tégla ill. a sárga vakolt részek váltakozása, méghozzá úgy, hogy a tagozatok (legjellemzőbbek a sarokarmírozások és ablakkeretezések) készültek vakolt kivitelben.

Ivócsarnok és kiszolgálóépület (településképileg meghatározó)

A kastély szomszédságában található alkálihidrogén-karbonátos kénes víz, a „Parádi víz" forrása, amit a helybéliek csevice forrásnak hívnak. A savanyú víz forrás fölé díszes pavilont építettek, ami palackozóként és ivócsarnokként szolgált. Egyes források Ybl Miklósnak tulajdonítják az épületet, amit 1882-ben (mások szerint 1892-ben) építettek.
A pagodaszerű nyolcszög alaprajzú, fémlemez sátortetővel fedett téglaburkolatú épület látszó favázszerkezetes, csakúgy mint kiszolgáló épülete, azonban az a vázközökben vakolt felületképzésű. Az épületek elhanyagoltak, felújításra szorulnak, az ivócsarnok köré utólag épített előtető nincs összhangban az épülettel.

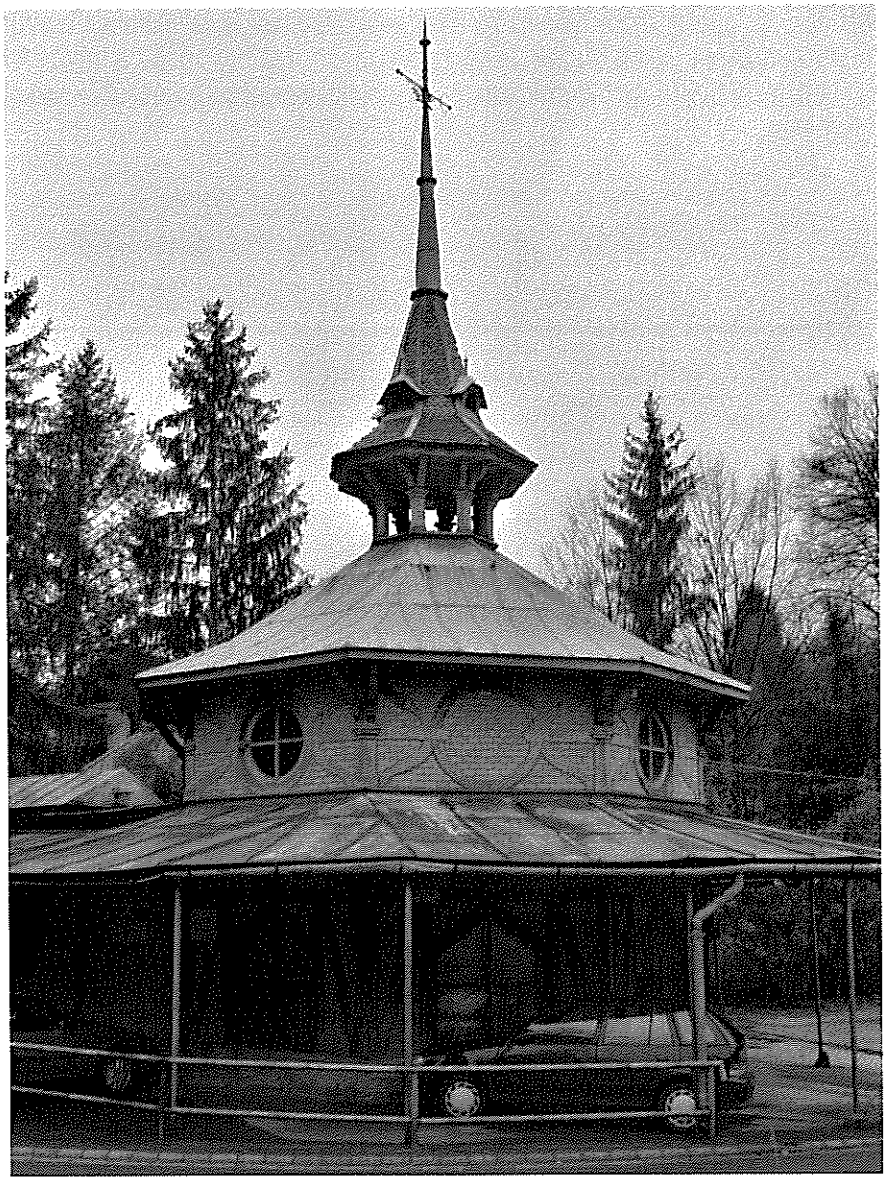

Intézőlak (településképileg meghatározó)

Az egykor a kastélyhoz tartozó, 1827-ből származó és 1882-re átépített díszes épület, ma egy tíz szobás panziónak ad otthont, jól karbantartott.

Volt üveggyár (településképileg meghatározó)

A felszámolt üveggyár területén álló épülettorzók már csak mementóként emlékeztetnek az egykor dicső múltra.

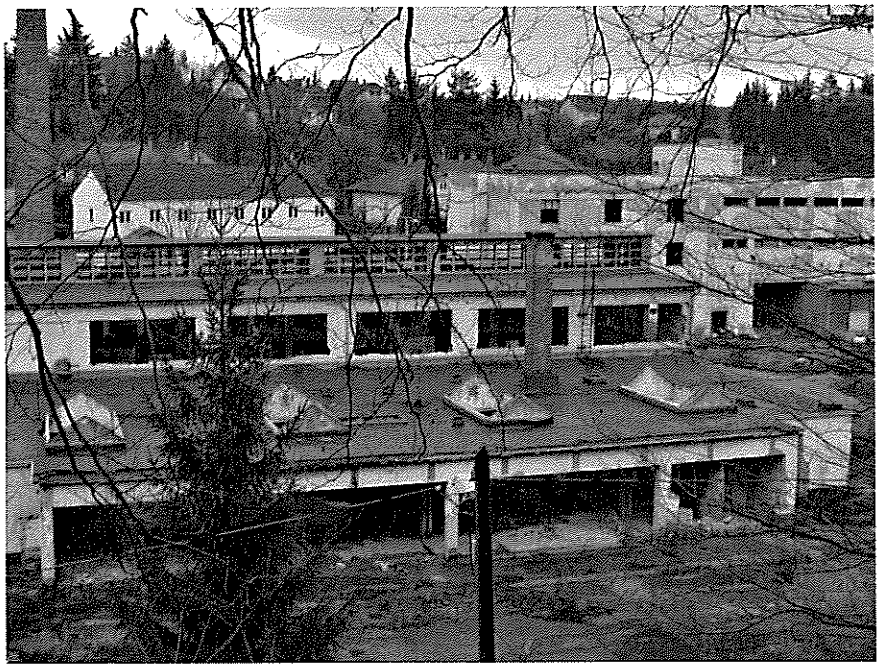

Volt iskolaépület (településképileg meghatározó)

Szűz Mária neve r. k. templom (településképileg meghatározó)

Kőkereszt (településképileg meghatározó)

Építészeti részletek

Települések védett területei és természeti értékei (általános áttekintés)

Településünk védett területeit és természeti értékeit akkor ismerhetjük meg a legjobban, ha tisztában vagyunk ezen területek védelmét meghatározó szabályokkal és a besorolások lényeges szempontjaival. Mi is a természetvédelem feladata? Az 1996-ban életbe lépett természetvédelmi törvény bevezette a természeti értékek és területek általános védelmét, mely kiterjed a tájra, a vadon élő élővilágra, a természeti területekre, az élőhelyekre és a földtani természeti értékekre. Az ember által nem bolygatott területen még lehet passzív természetvédelmet folytatni, de területeink döntő részén már szükséges a cselekvő aktív beavatkozás. A természetvédelem célja a tudományos és kulturális szempontból legjelentősebb természeti értékek természetes vagy ahhoz közeli állapotban való megőrzése, fenntartása és bemutatása révén azok közkinccsé tétele.
Fontos tudnunk, hogy a természet közvagyon, országhatárokon belül nemzeti kincs, ennek megőrzése gyarapítása minden generáció feladata. Ezen feladat ellátásához ismeretekre van szükség, oktatással, képzéssel, tudatformálás segítségével sokat tehetünk a természetvédelméért. Mire is kell figyelnünk? Rövid összefoglalásként földtani, növénytani, állattani értékeinkre és közérzetünk szempontjából kiemelten fontos tájképi értékekre. Épített környezetünk szépségét emelik kultúrtörténeti értékeink, melyek múltunk, történelmünk fontos alkotásai, elődeink, őseink megmaradt emlékezete.

Településünk természeti és kultúrtörténeti értékeinek felméréséhez, bemutatásához ad segítséget az alábbi rövid rendszerezés, mely a legfontosabb védett terület típusok listáját, illetve értelmezését tartalmazza:

Nemzeti park az ország jellegzetes természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagy kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

Tájvédelmi körzet az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.

Természetvédelmi terület az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe egy vagy több természeti érték illetve ezek összefüggő rendszerének védelme.

Természeti emlék valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület.

Ökológiai folyosó az egyes védett természeti területek, valamint egyes védett természeti területek védőövezete, Natura 2000 területek, érzékeny természeti területek és a természeti területek között a biológiai kapcsolatokat biztosító, vagy ezt elősegítő területeket, területsávokat és területmozaikokat, és ezek láncolatát, valamint az ezeken található élőhelyeket jelentik.

Ökológiai hálózat egyes védett természeti területek, valamint egyes védett természeti területek ökológiai (zöld) folyosókkal biztosított biológiai kapcsolatainak egységes elnevezését jelenti.

Érzékeny természeti terület az olyan extenzív művelés alatt álló terület, amely a természetkímélő gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását, ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a tájképi és kultúrtörténeti értékek megóvását szolgálja.

Natura 2000 terület (európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű terület) külön jogszabályban meghatározott különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnek kijelölt terület, illetve az európai unió által jóváhagyott különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.

Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

A településre vonatkozó természeti értékeket jelen fejezet térképmelléklete tartalmazza. A település természetvédelmével kapcsolatos kérdések a Bükki Nemzeti Park felügyelete alá tartoznak.

Parádsasvár természeti értékei

A falu a Kékes-tető és Galyatető között terül el az északi oldalon a parádi katlan felső végében egy 400 m magas fennsíkon. A faluból gyönyörű kilátás nyílik az őt körbeölelő hegycsúcsokra: Mogyorós orom, Nagy-Lipót, Galyatető, Bagolykő, Csór hegy, Vadak orma, Hársas tető és vár hegyek.
A településhez tartozik még Rudolf tanya, Áldozó és Fényes puszta. Parád felől, a 24-es műút mellett található a parádsasvári ősjuhar. Pár száz méter után a fenyvesek közepén fekszik a Károlyi kastély, gyönyörű építészeti stílusával, amit Ybl Miklós tervei alapján 1881-ben kezdtek el építeni. A szomszédságban található az alkáli hidrogén karbonátos víz a „Parádi víz" amit a helyiek csevice forrásnak hívnak. A savanyú víz forrás fölé díszes pavilont építettek. A völgy végén található a közel 300 éves hagyományra visszatekintő üveghuta, amit II. Rákóczi Ferenc fejedelem állított fel.

Parádsasvár térsége forrásokban és vízfolyásokban gazdag terület, a Parádi-Tarna vígyüjtő része. A kistáj növényföldrajzi értelemben a pannóniai flóratartomány része. A beépített területeket összefüggő túlnyomó részben őshonos fajokból álló természet közeli erdőségek (bükkösök, gyertyánosok-tölgyesek) veszik körbe. Védelemre javasolt a temető feletti gesztenyesor.

Egyedi tájértéket képviselnek az utak menti feszületek.

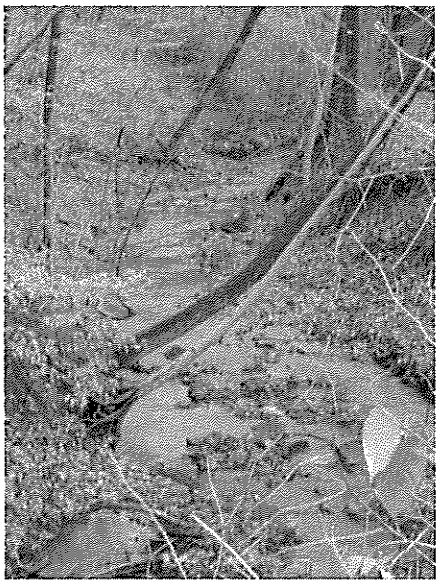

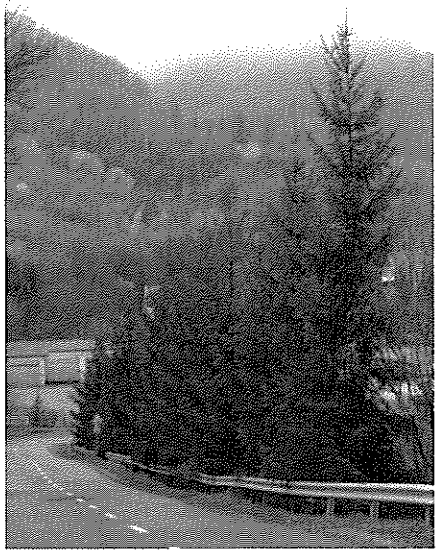

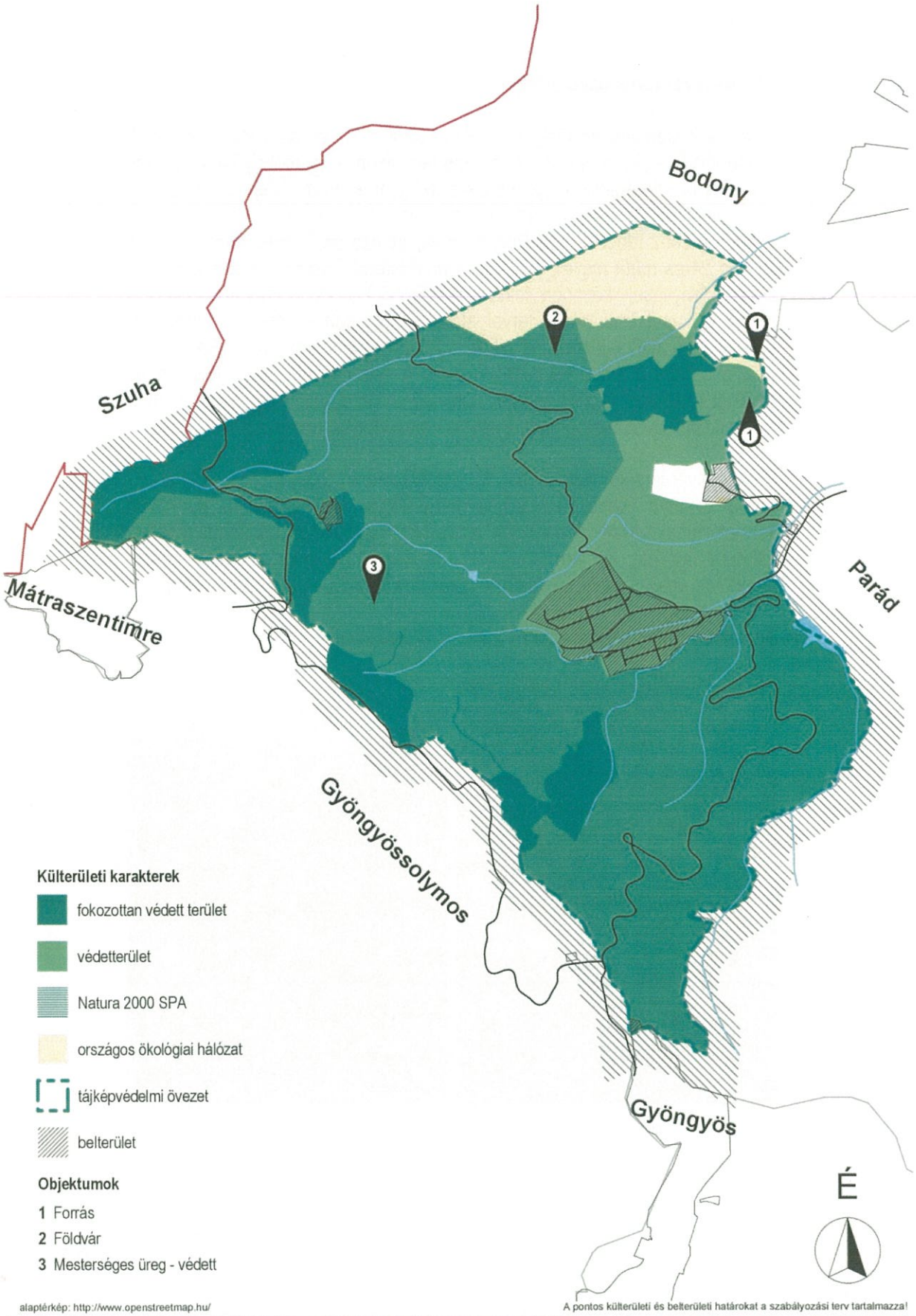

Parádsasvár község természeti értékei 2017

TELEPÜLÉS-KARAKTEREK

Ebben a fejezetben és az elkövetkezőkben a település építészeti karaktereivel foglalkozunk

Építészeti karakterek osztályozását sokféleképpen közelíthetjük meg. Az építés ideje, a kor amiben az épület megszületett mindig nyomot hagy a külső megjelenésén is, ezért olyan osztályzási rendszert választottunk, mely alapvetően az építési korszakok alapján határozza meg a karaktereket. A karakterek azonosításában nagy segítségünkre vannak a katonai felmérések I-III. katonai felmérés (1763-1887) valamint Magyarország Katonai Felmérése (1941), továbbá a 60-as évek légifelvételei.

Történeti I. karakterű településrész (1763-1920)
A török dúlás alatt az ország jelentős területe elnéptelenedett és falvak váltak pusztává a hódoltság területén, mely a mai Magyarország jelentős területeit érintette. A 150 éves török uralom után újra benépesülő falvak a 18. sz.-tól az első világháborúig megszakítatlan fejlődést mutatnak, mely a népi építészet változatos formáit alakította ki. Sok településen még ma is azonosíthatóan létezik ez a karakter. Megőrzése közös érdekünk.

Történeti II. karakterű településrész (1920-1945)
A két világháború között a trianoni trauma után ismét megfigyelhető egy fellendülés, mely bizonyos településeket vidéken is megérintett. Még a „boldog békeidőkben ideális körülmények között alkotó építészek, Kós Károly és a „Fiatalok" köre olyan építészeti stílust teremtett, mely a 30-as években is termékeny talajra talált a vidéki építészeti környezetben.

Telepített I. karakterű településrész (1950-1960)
A két vesztes világháborút és az erőszakos államosítást követően a termelőszövetkezetek fellendülő időszakában és a „háztáji" termeléssel kiegészítve a vidéki lakossága gazdasági erősödését jelzi a „kockaházak" tömeges elterjedése. Ez a népi építészettel való radikális szakítást is jelentette, ugyanakkor talán ez az utolsó korszak, amikor falvaink egységes utcaképpel rendelkeztek.

Telepített II. karakterű településrész (1990-)
Az 1990-es rendszerváltás után kialakuló gazdasági helyzet, valamint az építőipari anyagok egyre szélesedő választéka a vidék egységes építészeti arculatának teljes felbomlásához vezetett. Az új telekosztások jellemzően az oldalhatáron álló beépítést elhagyva szabadon álló formát részesítették előnyben. A motorizációval együtt a gépkocsi is, mint jelentős vagyontárgy helyet követelt magának az ingatlanon. A „nappali" helyiség megjelenésével

és a tetőtérbeépítések elterjedésével léptékváltáson mennek keresztül házaink.

Mezőgazdasági birtokközpontok

A mezőgazdasági birtokközpont az 1990-es években felszámolt TSZ birtokközpontok újra hasznosulása, az ezzel kapcsolatos átépülés, napjainkban is folyamatban van, illetve új birtokközpontok kialakulása is megfigyelhető.

Ezeknél a külterületi természetben való építettségük okán az építésnél, átalakításnál, bővítésnél a kilátásvédelem, rálátásvédelem és tájvédelem szempontjait is javasoljuk figyelembe venni.

Üdülőházas karakterű településrész

A 80-as évekre már a lakosság jelentős része rendelkezett gépkocsival. A városi létből a vidék nyugalmába vágyók körében közkedvelté vált a „vikendház". A hétvégéken megelevenedő jellemzően külterületeken lévő épületek sajátos világot képeznek mind a mai napig.

Átalakuló településrész (kiegészítő karakterjellemző)

A fenti karakterek a legritkábban jelennek meg tisztán. Ott ahol a változás olyan mértékű, hogy az eredeti karakter nehezen felismerhető, esetleg csak az utcaszerkezet és a telekosztás őrzi azt ott az „átalakuló" településrész megnevezéssel jelöljük az eredeti karakter nevének megtartása mellett.

Településkép szempontjából veszélyeztetett településrész

A településrész megváltozott gazdasági és szociális állapota kedvezőtlen folyamatokat indított el, mely napjainkra a településképben is jelentős károkat okozott. Ezen folyamatok okainak feltárása véleményünk szerint fontos, de nem a településképi arculati kézikönyv feladata. A térképen jelöljük az érintett településrészeket.

Parádsasvár település karaktere

A Mátra lábánál fekvő zsákfalut minden oldalról védett erdők szegélyezik. Történelmi településmagja a Parádi-Tarna patak vonalát követi, szalagtelkes elrendezéssel. Az később beépült területek a völgyoldalban, a patakkal párhuzamos utcákat alkotnak, hasonló telekszerkezettel.

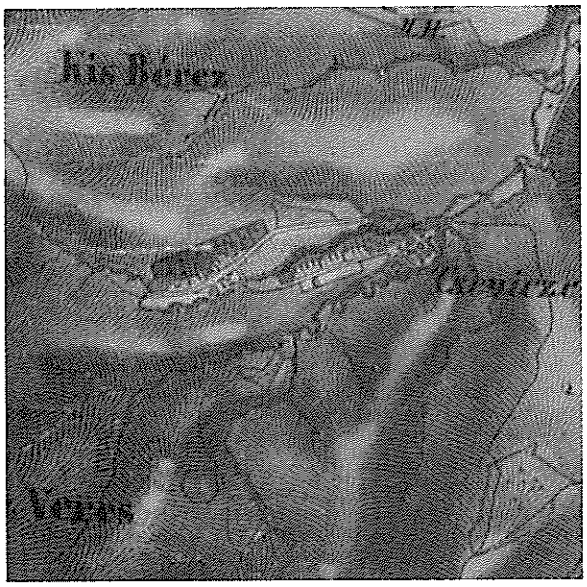

Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Magyarország Katonai Felmérése (1941)

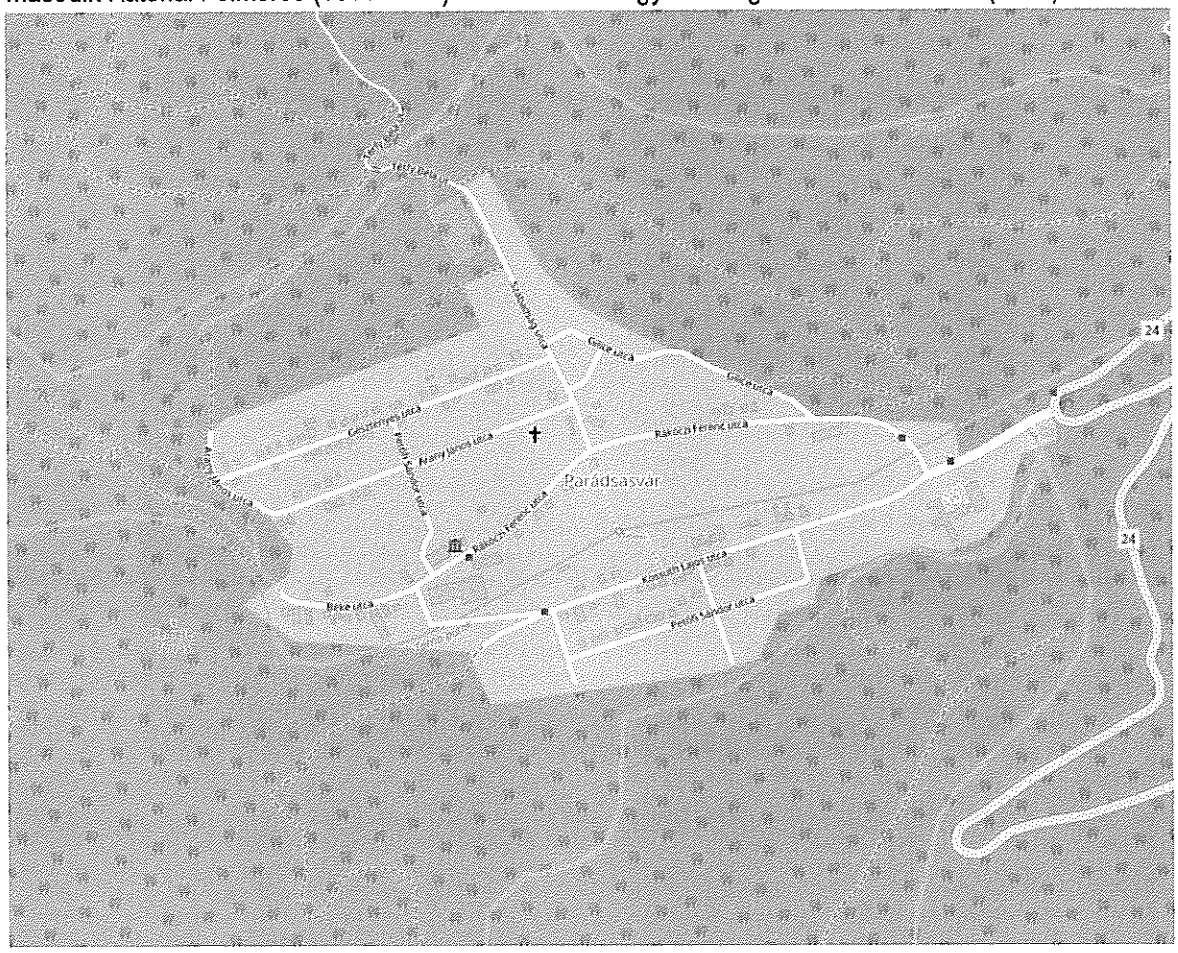

Openstreetmap 2017

Beépített területek karakterei
történeti karakter I. (1763-1920)
telepített karakter I. (1950-1960)
Objektumok
1 Károlyi-kastély
2 Ivócsarnok
3 Intézőlak
4 volt üveggyár
5 volt iskolaépület
6 r.k. templom
7 kőkereszt
alaptérkép: http://www.openstreetmap.hu/
A pontos kiterjedés és belterületi határokat a szabályozási terv tartalmazza!
Parádsasvár község településképi karaktereinek lehatárolása 2017

JÓ PÉLDÁK TÖRTÉNETI I. ÁTALAKULÓ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZHEZ

A két elkülönülő, kis kiterjedésű településmagok a kastély és az üveggyár, mint szervezőelemek környezetében, a patak mentén alakultak ki. Szalagtelkes szerkezetű, fésűs beépítésű, soros elrendezésű portákkal, néhány helyen megfigyelhető halmazos jegyekkel.
A település hagyományos stílusban épített lakóházai korunkra alig maradtak fenn, csak telekosztásukban, illetve beépítésükben tükrözik az eredeti karaktert.

JÓ PÉLDÁK TELEPÍTETT I. KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZHEZ

Az '50-es évektől az üveggyár, valamint a környékbeli turizmus fellenedülésével jelentkező építési hullám Parádsasvár településképében is jelentős változásokat hozott. Számos "kocka" ház épült ekkortájt, részben szórványosan a történelmi magon belül, részben attól elkülönülő, önálló településrészen, a völgyoldalban kialakított új utcákban. A családi házak mellett szórványosan kisebb üdülőházak és szállásépületek is épültek ezeken a területeken.

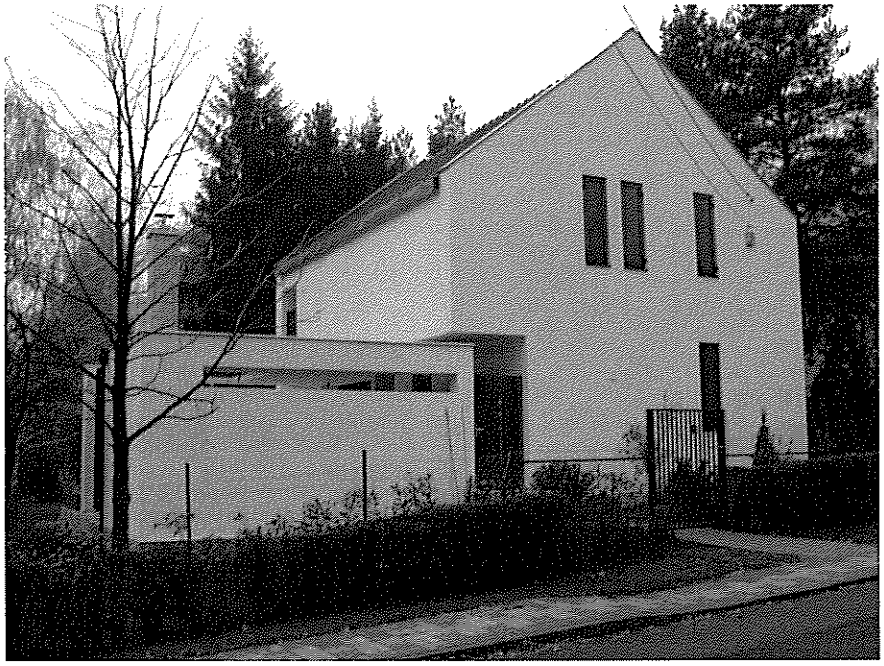

AJÁNLÁSOK, ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Ebben a fejezetben ajánlásokat teszünk a karakterre jellemző építészeti formavilág alapján.

Az építészeti útmutató táblázatos formában ábrák segítségével mutatja be a karakterekre jellemző építészeti tulajdonságokat. Az ábrákhoz rövid szöveges leírást csatoltunk. Minden egyes karakter saját oszlopában jelezzük, hogy a karakter összképe szempontjából javasolható-e az adott építészeti megoldás.

Az útmutató kizárólag ajánlásokat tartalmaz. Konkrét építészeti elképzelés esetén az illeszkedés szabályait megtartva el lehet térni tőle.

Jelmagyarázat:

 Történeti I. karakter

 Történeti II. karakter

 Telepített I. karakter

 Telepített II. karakter

 Mezőgazdasági birtokközpontok

 Üdülőházas karakter

✓ Településképileg ajánlott

✗ Településképileg nem javasolt

○ Településképileg elfogadható

\- Nem releváns karakter

Beépítési mód

	karakterek:						
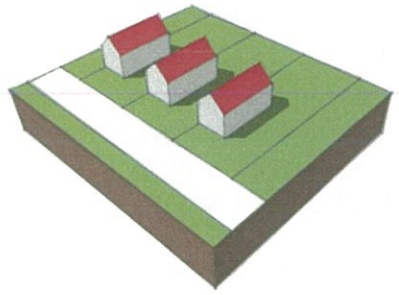	oldalhatáron álló beépítés	✓	-	✓	-	●	-
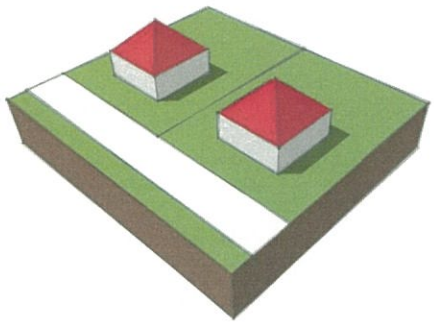	szabadon álló beépítés	●	-	●	-	✓	-
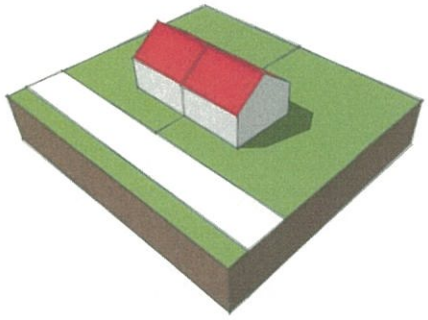	ikres beépítés	✗	-	✗	-	●	-
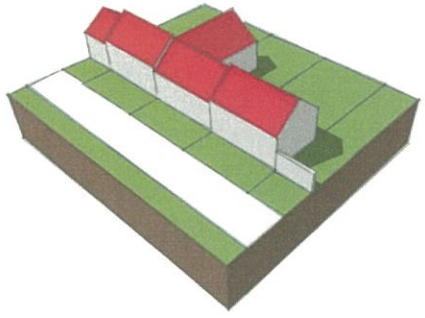	zártsorú beépítés	✗	-	✗	-	●	-

Szintszám

	karakterek:						
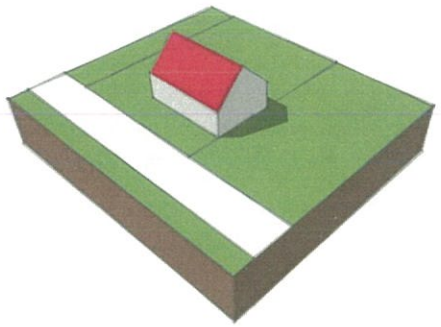	földszintes beépítés	✓	-	✓	-	✓	-
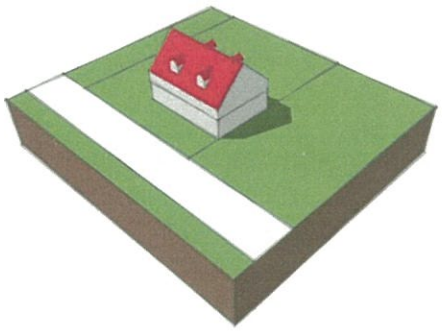	földszint + tetőtér beépítés	●	-	✓	-	✓	-
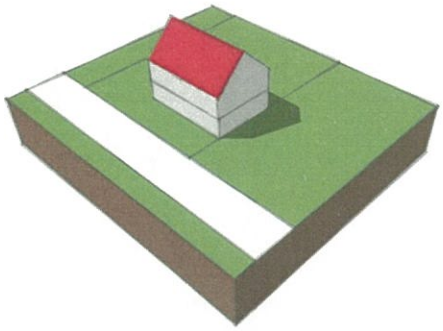	egy emeletes beépítés	✗	-	●	-	●	-
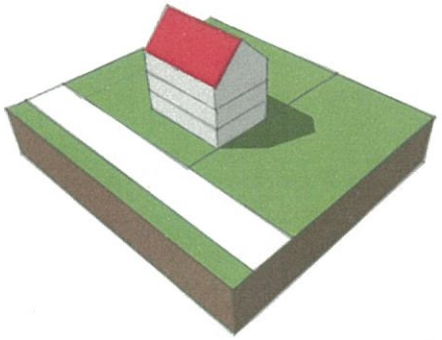	több emeletes beépítés	✗	-	✗	-	✗	-

Mellék épületek, kerti építmények

	karakterek:						
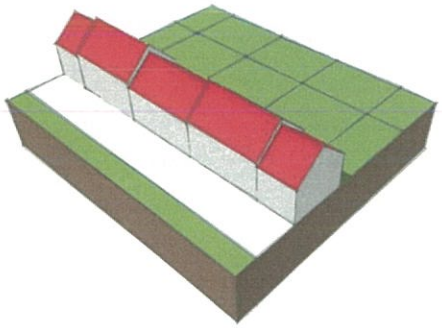	melléképület és kerti építmény nélkül	✓	-	✓	-	●	-
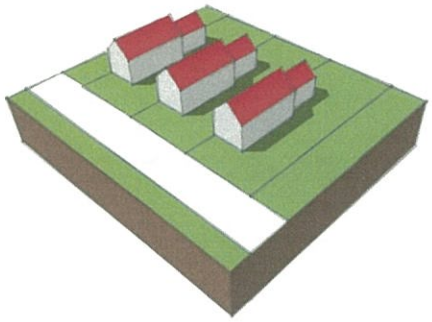	főépülettel összeépítve	✓	-	✓	-	●	-
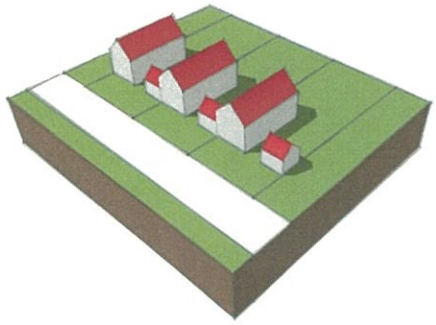	utcafronton külön építményként	●	-	✗	-	●	-
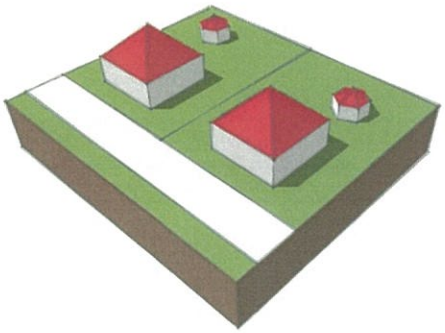	szabadon állóan külön építményként	●	-	●	-	●	-

Kerítés kialakítások

	karakterek:						
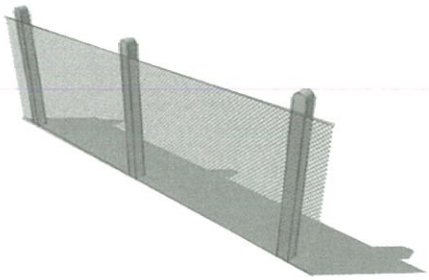	drótkerítés	✗	-	✗	-	✓	-
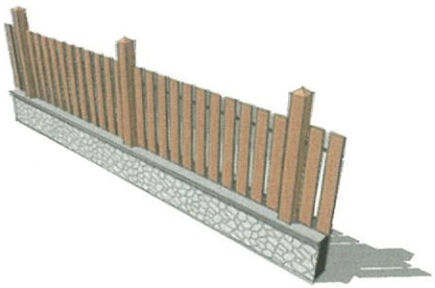	léckerítés	✓	-	✓	-	●	-
	áttört kerítés lábazattal	✓	-	✓	-	●	-
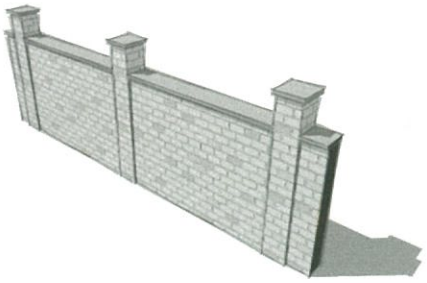	tömör fal	✗	-	✗	-	●	-

Tömegformálás

karakterek:						
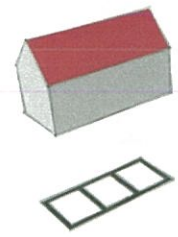	egy traktusos tömeg	✓	-	✓	-	✓	-
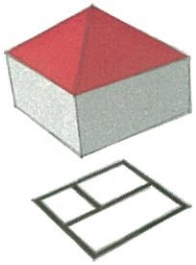	két traktusos tömeg	●	-	✓	-	●	-
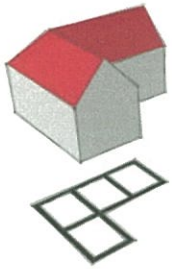	L alakú tömeg	✓	-	✓	-	●	-
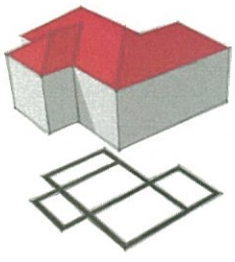	szabálytalan tömegkontúr	✗	-	●	-	●	-

Tetőhajlás

	karakterek:						
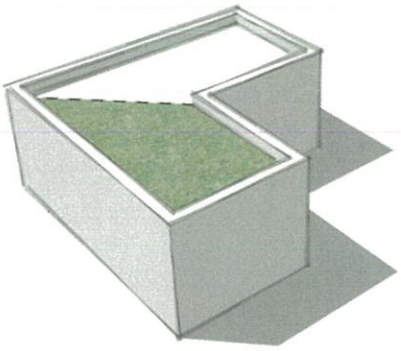	lapostető / zöldtető	✗	-	✗	-	●	-
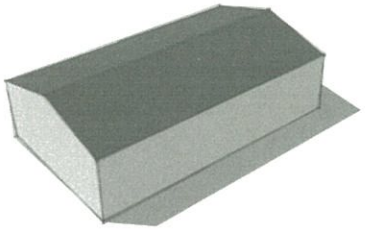	alacsonyhajlású tető	✗	-	✗	-	✓	-
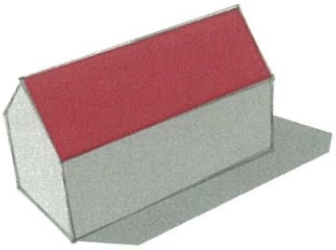	normálhajlású tető (35°-45°)	✓	-	✓	-	✓	-
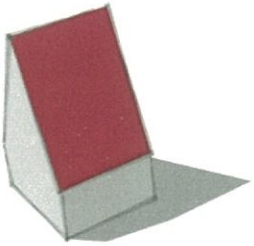	meredekhajlású tető	✗	-	●	-	●	-

Tető gerinc irány

	karakterek:					
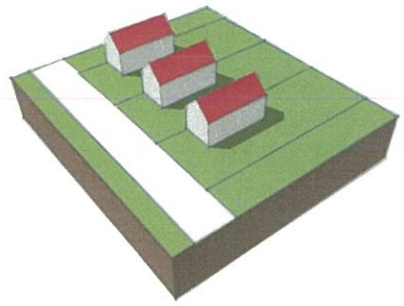	utcára merőleges gerinc	✓	-	✓	-	●	-
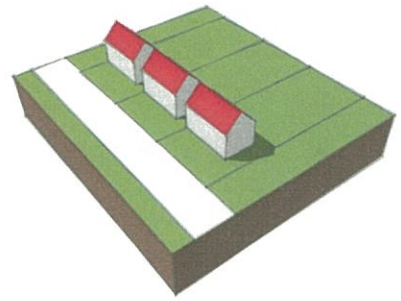	utcával párhuzamos gerinc	●	-	●	-	●	-
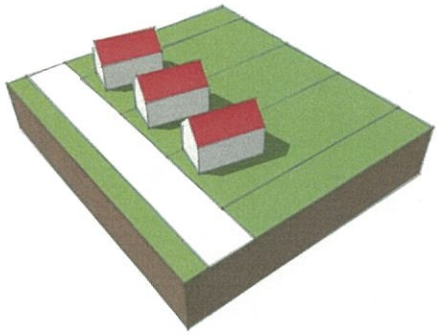	utcával szöget bezáró gerinc	●	-	✗	-	●	-
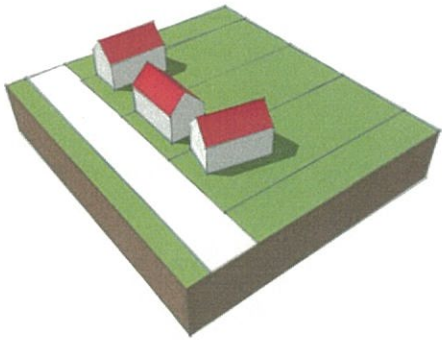	szabálytalan elrendezés	●	-	●	-	●	-

Tetőformák

karakterek:						
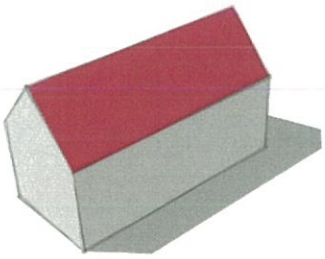	nyeregtető	●	-	✓	-	●	-
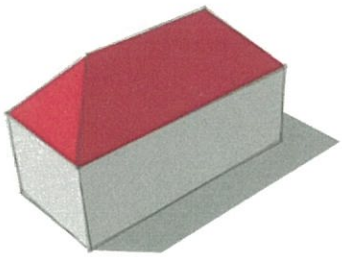	kontyolt tető	✓	-	✓	-	●	-
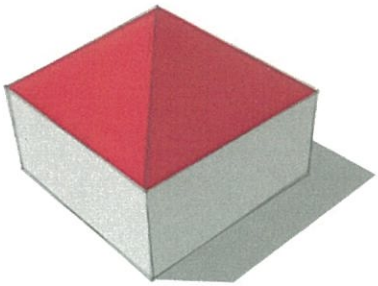	sátortető	●	-	✓	-	●	-
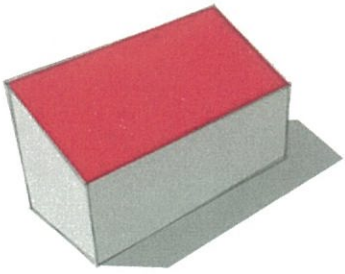	félnyeregtető	✗	-	✗	-	●	-

Tetőablakok

	karakterek:						
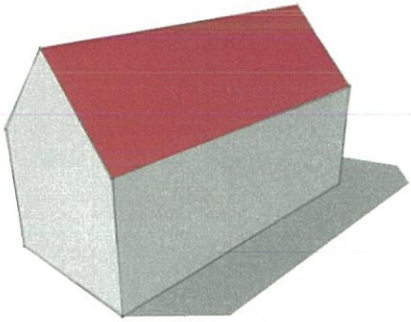	nincs tetőablak	✓	-	✓	-	●	-
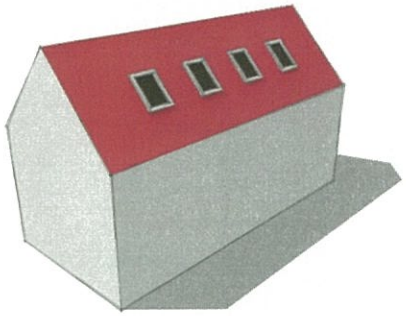	tetősíkablak	✓	-	✓	-	●	-
	állóablak	✓	-	●	-	●	-
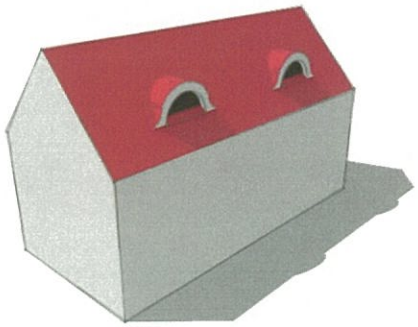	ökörszem ablak	✗	-	✗	-	●	-

Ablakok

	karakterek:					
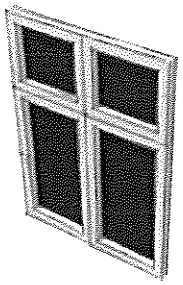	hagyományos osztású ablak	✓	-	●	-	●	-
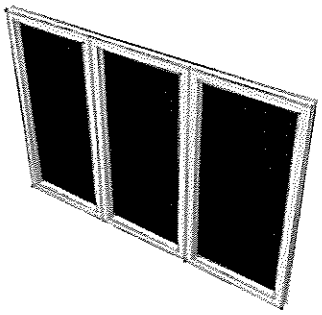	három részre osztott ablak	●	-	●	-	●	-
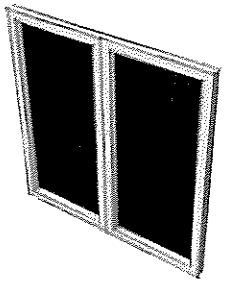	két részre osztott ablak	●	-	✓	-	●	-
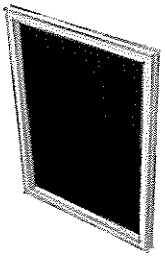	osztás nélküli ablak	✓	-	●	-	●	-

Utcai homlokzat

	karakterek:						
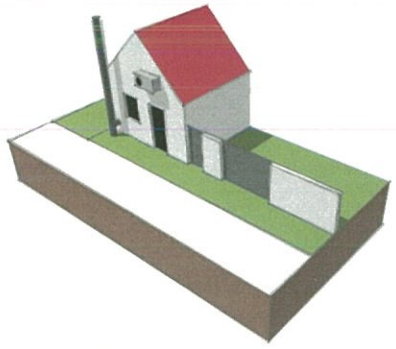	gépészeti berendezés utcai homlokzaton	✗	-	✗	-	●	-
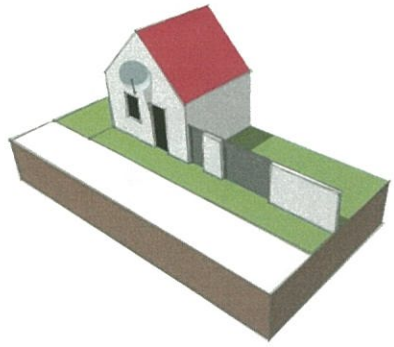	telekommunikációs eszköz utcai homlokzaton	✗	-	✗	-	●	-
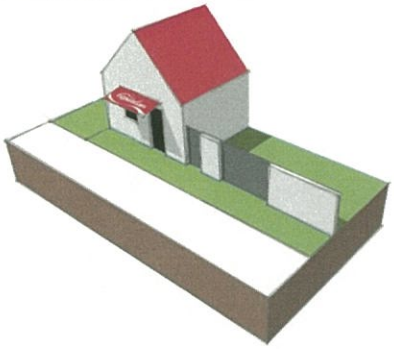	napellenző utcai homlokzaton	✗	-	●	-	●	-
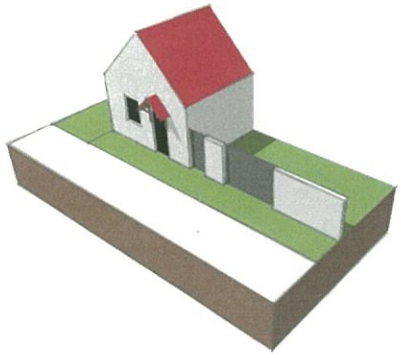	előtető utcai homlokzaton	●	-	●	-	●	-

Napelem elhelyezés

	karakterek:						
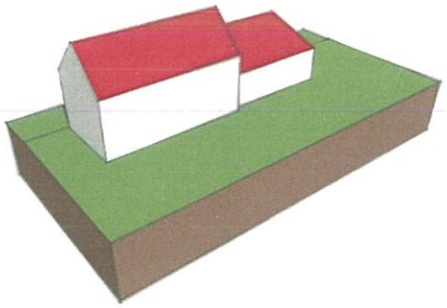	nincs napelem	✓	-	✓	-	✓	-
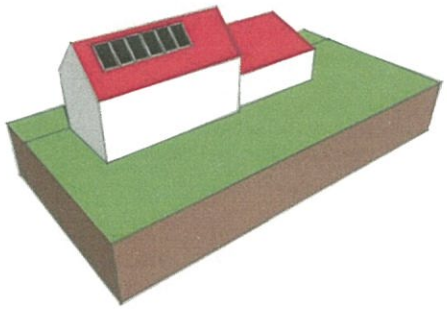	napelem főépületen (közvetlenül a tetőfedésre szerelve, egy foltban elhelyezve)	●	-	✓	-	✓	-
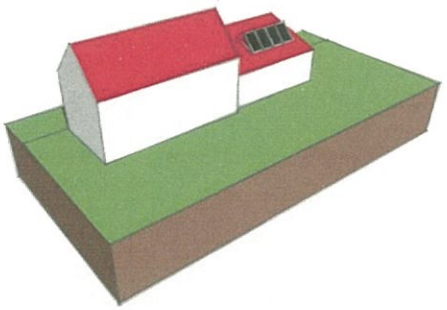	napelem melléképületen	✓	-	✓	-	✓	-
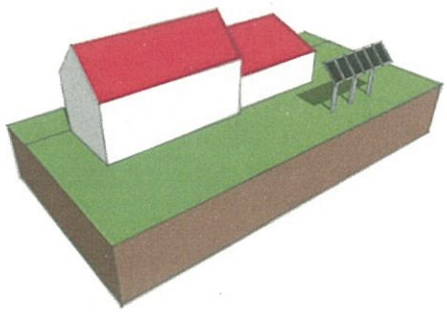	napelem külön alépítményen	✗	-	✗	-	●	-

Hirdetés elhelyezés

	karakterek:						
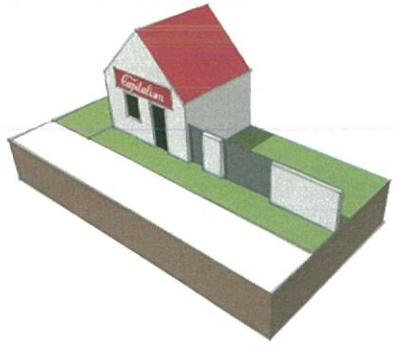	hirdetés utcai homlokzaton	✓	-	✓	-	✓	-
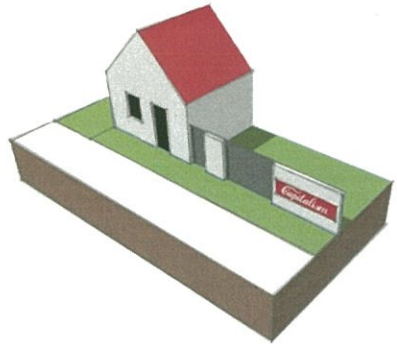	hirdetés kerítésen	●	-	✓	-	✓	-
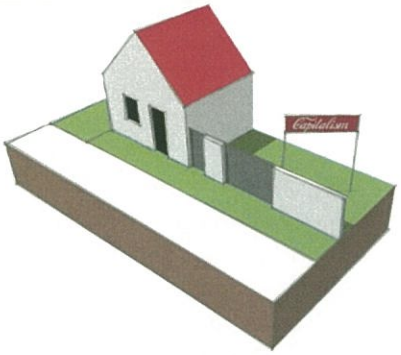	hirdetés előkertben, oldalkertben	✗	-	●	-	●	-
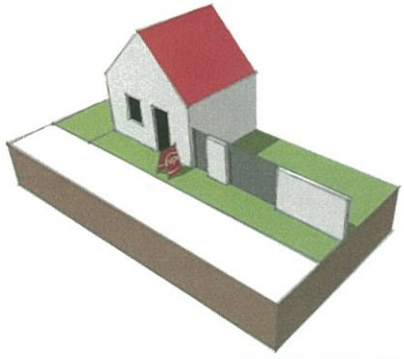	kihelyezett mobil hirdetés	●	-	●	-	✓	-

Ajánlások útmenti zöld sávok kialakítására (karaktertől függetlenül)

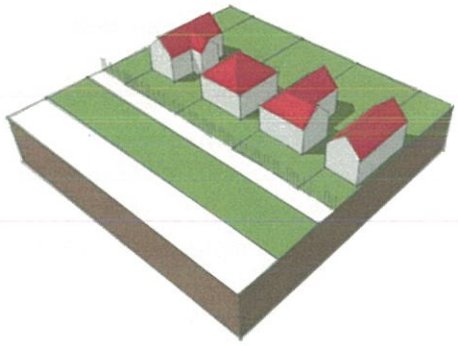

füvesítés

szűk és forgalmas utcák esetében javasolt

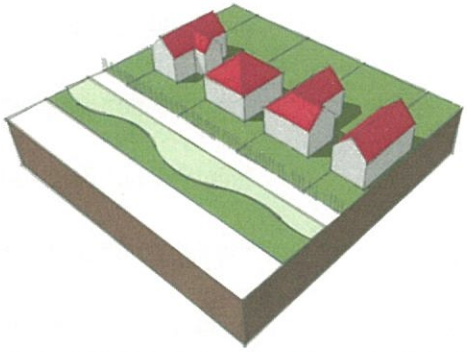

virágágyás

szűk, alacsonyforgalmú utcák esetében javasolt

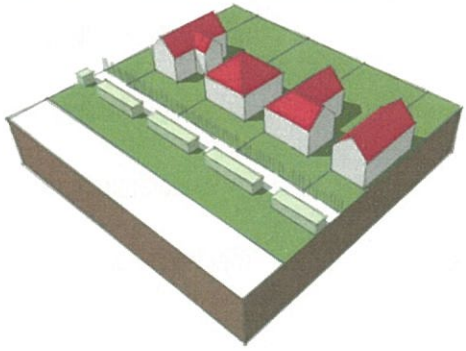

cserje, sövény

szélesebb vagy forgalmas utcák esetében javasolt

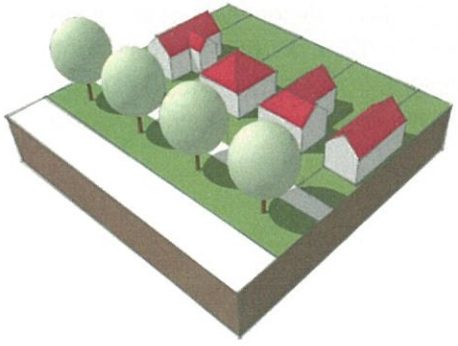

fasor

széles utcák esetében javasolt

Cserjék, sövények és fasorok telepítésénél figyelembe kell venni a bűnmegelőzési szempontokat, valamint be kell tartani a tűzvédelmi előírásokat is. A telepítést továbbá befolyásolhatja a meglévő közművek elhelyezkedése. A Bükki Nemzeti Park által telepítésre javasolt és tiltott növények listáját a településképi rendelet tartalmazza.

Ajánlások homlokzati anyaghasználatra

	Történeti I.	Telepített I.
lábazat	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat anyaga	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat színe	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
tagozatok	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
nyílászárók	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
külső árnyékolók	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
oszlopok, pillérek	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
korlátok	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
ereszdeszka	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
oromfalak	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
ereszcsatorna	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
tetőfedés	kiselemes fedés	kiselemes fedés
kémények	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve

A kreatív gondolkodáson alapuló illeszkedést támogatva csak azon karakterek kapcsán teszünk konkrét ajánlást építőanyagokra, ahol az adott épületelem anyaghasználata karaktert befolyásoló tényező. Egyéb helyeken az illeszkedés szabályait megtartva javasolt a különböző építőanyagokat felhasználni.

Ajánlások homlokzati anyaghasználatra

Mg. birtokközpontok

lábazat	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat anyaga	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat színe	meglévőkhöz illeszkedve
tagozatok	meglévőkhöz illeszkedve
nyílászárók	meglévőkhöz illeszkedve
külső árnyékolók	meglévőkhöz illeszkedve
oszlopok, pillérek	meglévőkhöz illeszkedve
korlátok	meglévőkhöz illeszkedve
ereszdeszka	meglévőkhöz illeszkedve
oromfalak	meglévőkhöz illeszkedve
ereszcsatorna	meglévőkhöz illeszkedve
tetőfedés	meglévőkhöz illeszkedve
kémények	meglévőkhöz illeszkedve

A TSZ központok a 90-es években felszámolásra kerültek, azonban az épületállomány megmaradt, újra hasznosítása folyamatban van illetve külterületeken újabb mezőgazdasági épületek is létesülhetnek, ezeknél az anyaghasználatnál az illeszkedés szabályait javasoljuk figyelembe venni, illetve külterületi természetben való építettségük okán az építésnél, átalakításnál, bővítésnél a kilátásvédelem, rálátásvédelem és tájvédelem szempontjait is javasoljuk figyelembe venni.

JÓ PÉLDÁK SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, UTCANÉVTÁBLÁK

Településeink közterületeit meghatározó sajátos építményfajták, reklámhordozók és egyéb műszaki berendezések a települések fejlődési üteméhez képest rendkívül gyors változásokon esnek át. A technológiai fejlődés újabb, és újabb eszközök és hálózatok megjelenését eredményezi településeinken. A folyamatosan változó műszaki kialakítások miatt igen nehéz, vagy szinte lehetetlen feladat általánosan alkalmazható ajánlásokat tenni. Az utcaképben talán leginkább zavaró légkábeles hálózatok lehetőség szerinti összevonása mindenképpen javasolható, amíg a földkábeles vezetés általánossá nem válik. Majdnem mindenhol elmondható, hogy a sajátos építményfajták és egyéb műszaki berendezések elhelyezésénél kevés jó példát találunk. Ugyan ez a helyzet a reklámhordozók vonatkozásában is. Ez utóbbiak elhelyezésére korábbi fejezetekben karakterenként külön-külön ajánlásokat tettünk.

Közvilágítás, díszvilágítás (LoNNe ajánlások)

A fény hatással van a növényekre, állatokra és hasonlóan az emberekre is. Akár kis mennyiségű, rossz időben érkező fény is megzavarhatja az élőlények belső óráját, a hormonok termelését, vagy akár a teljes ökoszisztémát is károsan érintheti. A ragadozó-zsákmány kapcsolatok felborulhatnak és az éjszakai fajok növekvő mértékben elveszthetik életterüket. Hosszú távon mindez a biológiai változatosságot is veszélyezteti.

A helyzet javítása érdekében a kutatók négy cselekvési javaslatot fogalmaztak meg.

El kell kerülni a hideg fehér fényű világítást, amely 500 nanométernél rövidebb hullámhosszúságú fényt tartalmaz: Ennek megfelelően 3000K alatti érték javasolt a kültéri világítás színhőmérsékletére.

A világítótestek emyőzése olyan legyen, hogy a fényt oda irányítsa, ahol arra szükség van: Megfelelő emyőzés esetén a kibocsátott fényt nem látjuk közvetlenül. A megfelelően irányított fény nem jut a gyalogosok, járművezetők szemébe, az épületek ablakai felé vagy éppen az égbolt irányába. A fényeknek - még a díszvilágítás esetén is - lefelé kell irányulniuk. így például a talajszintbe épített fényvetőket, melyek felfelé sugároznak, el kell kerülni.

Az utcákat amennyire csak lehet egyenletesen, és amennyire csak lehet alacsony intenzitással világítsuk meg: Vidéki utakon a 0,3 cd/m2 fénysűrűség elegendő, amely kb. 4 lux megvilágítással elérhető. Ez az EU útvilágítási szabványoknak (EN13201) megfelelő legalacsonyabb útosztály. Az EU szabványok gyakran sokszor erősebb megvilágítást ajánlanak, mint ami jelenleg a legtöbb európai településen megvalósult.

Igazítsák a kültéri világítást a tényleges használat idejéhez. Este 10 óra, vagy éjfél után jóval kevesebb fényre van szükség, ennek megfelelően a közvilágítás fénye csökkenthető. A megvilágítási szintek akár 50-80%-os csökkentése is lehetséges. A nem közcélú világítást teljesen ki kell kapcsolni, ha nincs arra közvetlen szükség.

forrás:
Világítástechnikai társaság
Óvjuk meg az éjszakát: Egy nemzetközi tudományos kutatóhálózat ajánlásai a kültéri világítás kapcsán

https://goo.gl/wqxxqG

Utcanévtábla
Az utcakép fontos eleme az utcanévtábla és a házszám tábla, de a településen való tájékozódásban is kiemelkedő szerepe van. Ezért különösen fontos, hogy kialakításuk és elhelyezésük egységes elvek mentén történjen.

Az utcanévtáblát az épület sarkához minél közelebb kell elhelyezni. Az elhelyezés magasságának javasolt határértékei: 250-450 cm. Egyes övezetekben előfordulhat, hogy kerítésre kell felszerelni az utcanévtáblát, mert az épület fala messze esik a saroktól, de ez esetben is törekedni kell a legmagasabb elhelyezésre.

1. sor A közterület neve - 70mm verzálmagasság

Házszámtábla
A házszámtáblát a bejárathoz lehető legközelebb, attól jobbra (ritkábban balra vagy középen), 2-3 m-es magasságban kell elhelyezni. Szükség esetén lehetséges a házszámtábla kapuszerkezetre vagy kerítésre való felszerelése is.

1. sor A közterület neve - 20mm verzálmagasság
2. sor A házszám - 70mm verzálmagasság

Tipográfia
A táblák szöveges feliratának alapkövetelménye a jó olvashatóság. A táblákon az úgynevezett talpnélküli (sans-serif), groteszk betűtípusokkal kiírt információk olvashatók a legjobban. A táblák feliratai számára megfelelő betűtípusok pl. Helvetica, Frutiger, Gill, Arial. A tábla hátterének és a feliratának színe között határozott különbség, kontraszt legyen. A feliratok hátttereként homogén felületet alkalmazzunk. A feliratok határozott kontúrral készüljenek. A feliratokat középtengelyesen, minden sort középre zárva kell elhelyezni a táblákon.

Elrendezési vázlat:

